

Ե. Տ. ԲԱԿՈՒՐՅԱՆ (Ե. ՆԵՂԻՐՈՎ)

ԻՆՉՊԵՍ ՊԵՏՔ Ե ԸՆՏՐԵԼ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՅԻՉՆԵՐ

Թարգմանեց

ԱՐՄԷՆ ՏԷՐ-ԱՌԱՔԵԼԵԱՆՑ

ԳԻՒՂԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

Տպարան „ՇԻՐԱԿ“ Ալեքանդրապոլ

1906

(41)

342.8
P-22

342.8

Բ-22

Յ. Յ. ԲԵՆԻՔԵԼ
MAR 2010

Ե. Յ. ԲԵՆԻՔԵԼ (Ե. ՆԵՐՍԻՍԻԱՆ)

ԻՆՉՊԵՍ ՊԵՏՔ Է ԸՆՏՐԵԼ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՑԻՉՆԵՐ

Թարգմանեց
ԱՐՄԷՆ ՏԵՐ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆՑ

Տպարան «ՇԻՐԱԿ» Ալեխանդրապոլ

1906
(41)

28 FEB 2013

35. 6x2

109259 1 42-10 02102 1

905240-100703730 2 017010.000

Дозв. Цензурою 17 Апрѣля 1906 гор. Тифлисъ

49445-65

ԻՆՉՊԼԵՍ ՊԵՏՔԷ ԸՆՏՐԵԼ
ԺԱՂՈՎԴԵԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԵՑՈՒՑԻՉՆԵՐ

Մենք հենց այժմ գտնուում ենք ժողովրդա-
կան ներկայացուցիչներ ընտրելու նախօրեակին:
Բայց արդե՞ր չառերք գիտեն թե՛ ինչպե՞ս են
կատարում այդպիսի ընտրութիւնները, թե՛ ինչ
կերպ պէտք է գոցա մօտենալ և ինչից սկսել:
Նախապատրաստուելով առաջիկայ ընտրութիւն-
ներին, մենք կարող ենք գոցա մասին խօսել
միայն ինչ մեզ յայտնի է ուրիշ երկիրներում
կատարող ընտրութիւնների հիման վերայ, ուր
վաղուց արգէն մտցրած է ներկայացուցչական
կառավարութիւն:

Այսպիսի մի մեծ երկրում ինչպիսին է այժ-
ման Ռուսաստանը, անկարելի է բոլորին հա-
մախմբել, կամ հասարակական ժողովի հրաւի-

20. 21. 22.

րել, ինչպէս այդ անում էին մեր նախնիները
Նովգորոդում կամ Պսկովում, կամ ինչպէս այժմ
անում են Ղվիյցարեայի մանր կանտոնների բնա-
կիւնները, որոնք օրէնքները և վճիռները բնում
են համաժողովրդական ժողովներում:

Դորա համար պէտք է մի ուրիշ եղանակ
գործածել, այն է, ընտրել սխրած, հաւատար-
մատար մարդկանց, որոնց վերայ ամեն մի բանում
կարելի լինի յոյս դնել և յանձնարարել նոցա
վարելու կառավարութեան գործերը:

Գերմանացիների և Արեմնուրի միւս ժողո-
վրդների մէջ վաղուց արգէն գոյութիւն ունի
այդ ձևի «ներկայացուցչական» կառավարութիւն:
Մեզ, ռուսներին, մնում է միայն օգտել նոցա
փորձերից, ըմբռնելով լաւը և մի կողմ չարտելով
վատը, ի, գէպ յիշել նաեւ մեր պատմութեան մէջ,
մինչև Մոսկովեան ժամանակներում գոյութիւն
ունեցող վաղեմի ժողովրդատիրապետութիւնը:

Ժողովրդական ներկայացուցիչներ ընտրելու
համար, բաւական է միայն Ռուսաստանը չրջա-
վայրերի (округъ) բաժանել, և ամեն մի չրջա-
վայրում առանձին ընտրութիւններ կատարել:
Զանազան չրջավայրերի ընտրածները ի մի հա-
ւարելով, կրկազմեն համայն ռուս երկրի ներկա-
յացուցիչների ժողով կամ ինչպէս ասում են

Земскій Сѣдоръ: Այդ ժողովը կը որոշէ թէ ինչ
օրէնքներ պէտքէ լինեն Ռուսիայում և այն, թէ
ինչ կերպ պէտքէ գումարի տարէջ տարի ժողո-
վրդական ներկայացուցիչների մշտական ժողովը
ապագայում, որպէսզի ուսումնասիրէ ժողովրդա-
կան կարիքները, մշակէ օրէնքներ, և հետամուտ
լինի կառավարչական ամեն մի կարգերին:

Ի հարկէ ճիշտ և անաչառ լինելու համար
այդպիսի մի գործում անհրաժեշտ է որ քաղա-
քացիների հաւասարութիւն լինի. պէտք է որ
բոլոր շափահատ քաղաքացիք, 20 կամ 21 տա-
րեկանից սկսած, կրն թէ տղամարդ հաւասար
իրաւունք ունենան ընտրութիւններին մասնակ-
ցելու (ի հարկէ բացի հոգեկան հիւանդներից և
տկարամիտներից), այսինքն որ ամերը 1 ձայն
ունենան, առանց տարբերութեամբ, ազրատ կամ
հարուստ, զարգացած կամ անզրադէտ. գորա
համար անհրաժեշտ է ճիշտ կերպով որոշել թէ
քաղաքացիների ինչ թւից պէտք է մի ներկայա-
ցուցիչ ընտրել, և այդ կանոնը ամեն մի չրջա-
վայրում պահպանել որքան կարելի է խիստ կեր-
պով:

Եթէ ասենք 100,000 ընտրողների վերայ
ենթադրում է մի ներկայացուցիչ. այդ ժամանակ
այն չրջավայրում ուր կը որ թւով 400,000 ըն-

տրողներ է հաշվում, պէտք է ընտրւի 4 պատգամաւորներ (ներկայացուցիչներ), այն շրջափայրում, ուր 200,000 ընտրողներ են, պէտք է ընտրւի 2 պատգամաւոր և այլն: Եւ ամեն մի անգամ, նոր ընտրութիւններ կատարելիս, պէտք է որքան հնարաւոր է ճիշտ կերպով թւել, թէ ինչ կերպ է ամեն մի շրջափայրում փոփոխւել ազգաբնակչութեան բանակութիւնը և թէ նեկայումս որքան չափահաս քաղաքացիներ կան նորանում և դորա համապատասխան որոշել թէ քանի ներկայացուցիչներ պէտք է ընտրեն այս շրջափայրում, միւսում, երրորդում և այլն: Բայց այդ դեռ բոլորը չէ: Ընտրութիւնների ժամանակ երբեմն այնպիսի կանոն են մտցնում, որ ընտրողները ընտրում են իրենց պատգամաւորներին ոչ անմիջական կերպով, այլ «ընտրողների» իսկ զբանք իրենց միջից ընտրում են արդէն պատգամաւորներ: Այդպիսի կանոն օրինակի համար մըտցրած էր սենատօր Զիլլովսկու յանձնաժողովի համար ընտրւած բանաւորների ներկայացուցիչների վերաբերմամբ, որը հիմնւած էր հետազօտելու Պետերբուրգի գործարանների գործադուլների պատճառները, և պարզելու բանաւորների կարիքները:

Բայց յամենայն դեպս լաւ է որ միշտ ուղղա-

կի կերպով ընտրել իսկական ներկայացուցիչներին, որովհետև չնորհիւ «ընտրողների» փոքր թւին, հեշտ է կաշառել կամ վախեցնել նոյա, սրով երբեմն օգտուում են «ուժեղ» մարդիկ: Նոյն այդ նպատակի համար, այսինքն, ապահովելու համար ամեն մէկի ընտրութեան ազատութիւնը, ազատել ու որեւէ մեկի ճնշումից, վախեցնելուց և հետամտութիւնից, անհրաժեշտ է մտցնել գաղտնի ձայնատուութիւն, ինչպէս օրինակ լինում է փակ բուլետնութեան ժամանակ: Այդ նշանակում է որ ամեն մեկը իր ցանկացած լծեկնածուի անունը կը գրի տոմսակի մէջ, ոչ որի ցոյց չը տալով և կը գցի ընտրողակաւ տուփը, և արդէն ոչ որ իրաւունք չունի պահանջելու որ ընտրողները ցոյց տան տոմսակները կամ հաղորդեն թէ ում են ձայն տւել:

Այդ կանոնները պահպանելով միայն, շատ թէ քիչ ժողովրդական ներկայացուցիչների ժողովը կը կարողանայ իր կօշումը արդարացնել, այսինքն կը կարողանայ արտայատել համայն ժողովրդի իսկական կամքը և ցանկութիւնը. նորանում համաշտփորէն կը ներկայացնուի երկրի բոլոր մասերը և ազգաբնակչութեան բոլոր դասակարգերը:

Ժողովրդական պատգամաւորներ ընտրելու

այժմ նկարագրած կարգերի իրաւունքը կոչոււմ է «քնդհանուր, հաւասար, ուղղակի և գաղտնի ընտրողական իրաւունք»։ Դորա համար էլ ասոււմ են որ միայն այդ օրինակ ընտրողական իրաւունքով ժողովուրդը կը կարողանայ իրաւաւ փարել ինքը իրեն։

Դորա վերայ պէտք է աւելացնել այն, որ ընտրութիւնները նշանակեն տօն օրերին, երբ բոլորը ազատ կրկնեն դործերից և դորանով կարող կը լինեն առանց դժարութիւնների մասնակցութիւն ունենալ ընտրութիւններին, և որպէսզի պատգամաւոր կարողանայ ընտրել և հասարակ բանտը և գիւղացին, անհրաժեշտ է որ ժողովրդական ներկայացուցիչներին թողակ նշանակեն, այդ դէպքում նորա էլ չեն վախենայ իրենց սովորական եկամուտը կորցնելուց այն ժամանակամիջոցում, երբ կը գտնեն պատգամաւորի դերում, և դորանով էլ հնարաւորութիւն կունենան հանգիստ կերպով կատարելու իրենց պատգամաւորական պարտականութիւնները և նրւիրելով բոլոր ժամանակը դորան, աշաւուրջ կերպով կը պաշտպանեն իրենց ընկեր—ընտրողների շահերը։

Բայց այդ էլ դեռ բոլորը չէ։ Մնում է ամենակարեւոր հարցը։ Ո՞ւմ ընտրել ներկայացու-

ցիչ, ինչպիսի պատէր տալ նոցա, և ինչ կերպ այդ պատգամաւորները պէտքէ պաշտպանեն այդ ամբողջ ընկերների շահերը։ Ինչպիսի օրէնքներ և միջոցներ մտցնել։ Բաւական չէ միայն լաւ ընտրողական իրաւունք ունենալը, պէտքէ և դորանից օգտուել կարողանալ. այլ կերպ «բանջարանոցը ցանկապատելու կարիք էլ չկայ»։

Խնդիրներից աւարդ է որ ժողովուրդը աւելի լաւ կը օգտուի ընտրողական իրաւունքից այն ժամանակ, երբ իրա ընտրող մաստայի մէջ շատ կլինեն այնպիսի մարդիկ, որոնք կը հասկանան, թէ ինչպիսի օրէնքներ և կարգեր են հարկաւոր, ցաւից ու հոգսից ազատելու և ընդհանուր կեանքը բարելաւելու համար։ Այն ժողովուրդը կարող է օգտուել մշտապէս բարեկեցութեամբ, որի մէջ շատ կը գտնեն այդպիսի մարդիկ, նա իր ներկայացուցիչներին կարող է ճիշտ և ուղիղ պատէր տալ, յանձնարարելով նոցա ներմուծելու ժողովրդին օգտաւէտ այս կամ այն միջոցները և օրէնքները։

Հետեալէս ամեն մի բաղադրացի պէտք է ձգտի պարզ պատասխան տալ իրեն ալդ հարցերին, և պարզէ նախօրօք, թէ ինչ է անհրաժեշտ բոլոր ժողովրդի և ամեն մէկի բարեկեցութեան համար։ Իսկ այդ հեշտ հարց չէ. այդ մի-

այնակ անհնար է վճռել. պէտք է ուրիշների, ընկերների հետ միասին ժողովներում ուսումնասիրել այդ և ոչ մի կամ երկու անգամ, այլ ինչքան որ կարիք կըզգացուի գործը լաւ և բազմակողմանի կերպով ուսումնասիրելու համար: Անհրաժեշտ է նայնպէս, որ ամեն մէկը կարողանար այդ բոլոր օրէնքները ազատորեն քննել ոչ միայն բերանացի, այլ և մամուլի միջոցաւ, այսինքն ոչ միայն ժողովներում վիճաբանութիւնների մէջ, այլ և լրագիրներում, ամսագրերում և դրոշմներում: Անհրաժեշտ է ազատ և ամենալայն, մտքերի փոխանակութիւն: Բայց այժմս գեռ Ռուսաստանում այդ չի կարելի անել, և այդպիսի ժողովները առայժմ արգելւում են, իսկ եթէ թոյլատրւում են էլ, դարձեալ դոցանում չի կարելի ազատ խօսել. գրքերում և լրագրներում էլ չի թոյլատրւում ամենը տպադրելու: Գորանից երևում է որ ռուսաստանում չնորհիւ ժողովի, խօսքի և մամուլի լիակատար ազատութեան բացակայութեան համեմատաբար դժւար է այդպիսի հարցեր վճռելը, քան ուրիշ երկիրներում: Բայց ինչ էլ որ լինի, այդ ամեն մէկը պէտք է վճռէ, ով իրեն և հայրենիքին բարիք է ցանկանում, ով ոչ թէ անշարժութիւն է ցանկանում, այլ մտաւոր դար-

դարում և կեանքի բարեխառնութիւն:

Բայց այստեղ ևս մի նոր դժուարութիւն է, երևան գալիս:

Տէնց որ մարդիկ սկսում են քննել, ուսումնասիրել այդ հարցերը, իսկոյն և եթ աչքի է ընկնում նոցա կարծիքների տարբերութիւնը. մի բանիսը գործը այլ կերպ են հասկանում, միւսները այլ, սորա այս մէկն են ուզում, նորա այն միւսը, այնպէս որ շատերի համար անհնար է գառնում միանգամայն բացատրել, այնքան տարբեր են նոցա հայացքները և ցանկութիւնները: Պարզ է, որ ոչ մի չըջալայրում չի կարելի այնպէս անել, որ բոլոր ըտրողները թեկնածուներ նշանակեն միօրինակ հասկացողութիւն ունեցող մարդկանց, և տային նոցա միօրինակ յանձնարարութիւններ, ժողովրդական ներկայացուցիչների ժողովներում գործելու համար:

Եւ ահա, որպէսզի ընտրութիւնների ժամանակ խառնաշփոթութիւններ և դժուարութիւններ չը ստացուի, անհրաժեշտ է, որ նախօրօք միատեսակ հասկացողութիւններ և ցանկութիւններ ունեցողները, ամեն մի բաղադրում, գիւղում, գործարանում, հնարաւորութեան շաւի միանան և կազմեն մի միութիւն, մի խումբ և լաւ ուսումնասիրեն, թէ իրենց կարծիքով ինչ պէտք է

ձեռք բերեն ներկայացուցիչները համայնական ժողովում, այսինքն, ուրիշ խօսքերով, ընդգծեն մի ընդհանուր ծրագիր: Ամեն մի շրջավայրի, մի օրինակ հայացքների տեղ մարդկանց այդպիսի խմբերը պետք է իրար հետ կապ ունենան և ամբողջ շրջավայրի համար կազմեն մի մեծ միութիւն, որպէսզի ամբողջ միութեան համար, համախօսներից, թեկնածուների մի ցուցակ կազմեն և աշխատեն ընտրութիւնների մէջ անցկացնելու իրենց թեկնածուներին, առանց իրենց ձայները բաժանելու, ու այդ կերպ, ամեն մի շրջավայրում կը կազմւի այդպիսի երկու, երեք կամ աւելի միութիւններ, և ամեն մէկը կունենայ իր ծրագիրը և իր թեկնածուները, որի թեկնածուի կողմը որ լինի ձայների մեծամասնութիւնը, այն էլ կը լինի այդ շրջավայրի ժողովրդական ներկայացուցիչը: Ինքն ըստ ինքեան հառկանալի է որ ամեն մի շրջավայրի միօրինակ ուղղութեան միութիւնները պետք է համախմբւեն իրար հետ ամբողջ երկրում, և կազմեն միութիւնների միութիւն, ամբողջ երկրի և միօրինակ ուղղութեան տէր մարդկանց համար (թէ՛ կուզ պետութեան դանազան ծայրերում ապրող) և մշակեն դաշնակից անդամների հաւանութեամբ մի ընդհանուր ծրագիր: Այդպիսի մեծ միութիւնը

կոչւում է կուսակցութիւն, իսկ նրա ծրագիրը կուսակցական ծրագիր:

Ամեն մի տեղական կուսակցութեան միութիւնը, այսինքն, առանձին շրջավայրում ապրող մի ուրիշ կուսակցութեան անդամների միութիւնը, ընտրութիւնները ժամանակ իրա թեկնածուները դնում է արդէն բոլոր կուսակցութիւնների խորհրդով, այսինքն բոլոր միւս կուսակցական միութիւնների հետ, ամբողջ կուսակցութիւնների անդամների թւից: Այդպիսի կուսակցութիւններ երկրում կարողեն լինել երկու, երեք և աւելի:

Այդպիսի կուսակցութիւնները արտառասնական կատարեալ հասարակութիւններ են կազմում, նորա ունեն իրենց կանոնադրութիւնը, կասսան և կարող են ունենալ ընտրովի վարչութիւն: Այդ կուսակցութիւնների միակ նպատակը չէ միայն իրենց ներկայացուցիչներին պարլամենտ մտցնելը, այլ նորա, իրենց հայացքները տարածելու և իրենց ծրագրի կողմնակիցներին գրաւելու համար պարապում են և ուրիշ գործունէութեամբ. նորա ամեն միջոցներով պաշտպանում են իրենց անդամների շահերը, ունեն նաև իրենց հիմնարկութիւնները. գրադարաններ, լրագիրներ, ամսագրեր, ժողովրդաբաններ, սպառնական ազահետներ, հացատներ, արհու-

տանոցներ եային:

Եթէ երկրում կազմածէ մի քանի մեծ կուսակցութիւններ, այն ժամանակ ընտրութիւններն մէջ յարմար է մի կարևոր բարեփոխում ետ մտցնել, պարզենք այդ օրինակով: Ենթադրենք որ մի որեւէ շրջավայրում հաշվւում է 700,000 ընտրողներ, թող նոցանից 400,000-ը պատկանեն մի կուսակցութեան, 200,000-ը մի երկրորդ, և 100,000-ը մի երրորդ կուսակցութեան: Եթէ 100,000 քաղաքացիներին մի ներկայացուցիչ է ընկնում, այն ժամանակ մեր շրջավայրը պէտք է ուղարկէ 7 ներկայացուցիչ:

Այն դէպքում երբ ընտրութիւնները կատարւում են միանգամից, ամբողջ ընտրող մասսայի կողմից հասարակ ձայների մեծամասնութեամբ, ակնյայտ է, որ ներկայացուցիչներ կը ընկնեն մի կուսակցութեան թեկնածուները միայն, որովհետեւ նրա կողմը կլինի մեծամասնութիւնը, (700,000 քաղաքացիներից 400,000-ը.) իսկ մնացած կուսակցութիւնները բոլորովին ներկայացուցիչներ չեն ունենայ: Այդ անբարեխղճութիւն է: Եթէ 100,000 քաղաքացիներին ընկնում է մի ներկայացուցիչ, այն ժամանակ, բարեխղճորէն, առաջին կուսակցութիւնը, որի մէջ կան 400,000 քաղաքացիներ, պէտք է 4 ներկայացուցիչներ

ունենայ, երկրորդը որ 200,000 քաղաքացիներ ունի, 2 ներկայացուցիչ, իսկ երրորդը որ 100,000 ընտրողներ ունի, պէտք է ունենայ 1 ներկայացուցիչ. այն ժամանակ, շրջավայրի ներկայացուցիչների նոյն քանակը, այսինքն 7 հոգին, ամեն մի կուսակցութեան անդամների քանակութեան համեմատ, հաւասարապէս բաժանւում է բոլոր կուսակցութիւնների վերայ. բոլոր երեք կուսակցութիւնները կը ներկայացնեն համայնական ժողովում ձայների համեմատական քանակութեամբ: Հետևապէս, անհրաժեշտ է որ ընտրութիւնները կատարեն ոչ միայն շրջավայրերը, այլ և այդ շրջավայրերում գտնւած կուսակցութիւնները համաչափօրէն կամ ինչպէս ասում են ամեն կուսակցութեան ընտրողների պրօպօրցիօնալ քանակութեան համեմատ: Այդպիսի համաչափ կամ պրօպօրցիօնալ ընտրութիւնները պէտք է փոխարինեն «ձայների հառարակ մեծամասնութեամբ» կատարած ընտրութիւններին, եթէ միայն իսկապէս ցանկանում են ճիշտ և բարեխղճ ներկայացուցիչ ընտրել. դրա համար էլ, այն ամերը ովքեր անկեղծօրէն ցանկանում են որ համայնական ժողովը ամբողջ ժողովրդի իսկական կամքի և ցանկութեան արտայայտիչը լինի, պահանջում են ոչ միայն ընդհանուր, հա-

ւասար, ուղղակի և պաշտնի ընտրողական իրա-
ւունք այլ և պրօպօրցիօնալ ընտրութիւններ:

Համայնական ներկայացուցիչների ժողովը դե-
կլարում է ամբողջ պետութեան գործերը. բայց
և կան տեղական աւելի մանր շատ գործեր, ո-
րոնք վճռում են պառլամենտ վարչութիւններում
և խորհուրդներում:

Նոցանում էլ կան ժողովրդի ներկայացուցիչ-
ներ, բայց բոլորն էլ գիտեն թէ ինչ կերպ են
նորա ընտրում: Տեղական գործերը ուղիղ և յա-
ջող վարելու համար, անհրաժեշտ է որ այդ պա-
ռլամենտ վարչութիւնների և խորհուրդների ներ-
կայացուցիչներն էլ ընտրեն ընդհանուր, հաւա-
սար, ուղղակի և պաշտնի ընտրողական իրաւուն-
քի հիման վերայ, ընտրութիւնների պրօպօրցիօ-
նալ սխեմանով:

Այն ժամանակ բոլոր կառավարչութիւնը և
օրէնսդրութիւնը թէ տեղական և թէ ընդհա-
նուր, իրապէս կախած կը լինի նոյն իրա ժո-
ղովրդի կամրից:

Վ Ս Ր Զ

«Ազգային գրադարան»

NL0206476

35. 622

465

30

ԼՈՅՍ ԵՆ ՏԵՍԵԼ

1) Գեանազորութիւն

. 3 Կ
 Վ. Հիւզո

2) Լրտես

. 10 Կ

Գումարով գնողներին 30% զիջում կլինի.

Դիմել՝ Александрополь, Арсену Теръ-Аракеляни

ՇՈՒՏՈՎ ԼՈՅՎ ԿՏԵՍՆԻ

(Գ. ԴԵՐԷ)

ԹԷ ԻՆՉՊԷՍ ԵՍ ՍՕՅԻԼ.-ԴԷՄՕԿՐԵՏ ԴԵՐՉԱՅ